

การสำรวจเก็บและ การใช้ประโยชน์ไม้ไผ่
ในท้องที่อำเภองาว จังหวัดลำปาง

INVENTORY AND UTILIZATION OF BAMBOOS
IN NGAO DISTRICT LAMPANG PROVINCE

อรุณี ธนกิจรุ่งเรือง^๑

Arunee Thanakitrungrung

สุชัย โคมกัญญา^๒

Suchai Ohm-apinyan

ประเสริฐ คิยานนท์^๓

Prasert Tiyanon

สมศักดิ์ โคตะมะ^๔

Somsak Kothamah

ABSTRACT

Bamboos are known as common undergrowth of mixed deciduous forest in Ngao District. Thirty-eight sample plots of 100×100 m in size were laid out in 197.32 km² of Ban Huad mixed deciduous forest, Ngao District, during May-September 1988 for bamboo inventory. Culm utilization and shoot consumption were investigated through observation and questionnaires.

The results showed that there were 7 bamboo species in this area as follows : Phai Rai (*Oxytenanthera albociliata*) Phai Sang (*Dendrocalamus strictus*), Phai Bong (*Bambusa nataru*), Phai Khao Laam (*Cephalostachyum pergracile*), Phai Haen (*Cephalostachyum virgatum*), Phai Lai Lo (*Bambusa affinis*), and Phai Plong Yao or Phai Lam Ma, Log (*Dendrocalamus longispithus*) with the quantity of 6.18, 5.05, 2.50, 0.65, 0.27, 0.09, and 0.03 million clumps making the total amounts of 14.77 million clumps. There were 114.17 million culms divided into 52.93 million dead culms and 61.23 million living culms. The living culms were categorized into 2 groups, 20.81 million culms of 1-2 years old and 40.42 million culms of older than 2 years old.

From the utilization points of view, Phai Sang was found to be the most common both in terms of the whole culm and split bamboo. There were 175 bamboo harvesters having an individual daily wage of 54 baht from bamboo cutting. There were 16 working days a month equivalent to 192 working days a year resulting to the total income of 10,368 baht/person/year. Total amounts of bamboo harvested were of 1,209,600 culms a year having the values of 2,419,200 baht. The principal sectors of living bamboos were used for fencing while the dead bamboos were used as fuelwood for pottery burning. Living bamboos were also demanded by several industries, such as, toothpicks, chopsticks, incense, pork barbeques, and meat balls.

There were 95 shoot harvesters during June to September. Bamboo shoots were harvested about 15 kg/person/day making a daily income of 30 baht/person. Total amounts of bamboo shoots harvested a year were of 171,000 kg having the values of 342,000 baht. 129,000 kg of pickle bamboo shoots were annually produced from this forest making the total values of 232,200 baht.

In conclusions, annual incomes gained from bamboos at Ban Huad forest were of 2,993,400 baht, divided into 2,419,200 baht from culms, 342,000 baht from green shoots, and 232,200 baht from pickle shoots.

^๑ฝ่ายวนวัฒนวิจั กอกร่าง กรมป่าไม้ บางเขน กท. ๑๐๕๐๐

^๒สถานีวิวนกรรมลำปาง อ.งาว จ.ลำปาง ๕๒๑๐๐ (๑๐๒)

^๓ศูนย์บำรุงพันธุ์ไม้สัก อ.งาว จ.ลำปาง ๕๒๑๐๐ (๑๐๒)

^๔สำนักงานป่าไม้เขตลำปาง อ.เมือง จ.ลำปาง ๕๒๑๐๐

บทคัดย่อ

การศึกษาการใช้ประโยชน์ป่าไม้ชุมชนที่อาศัยอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าแม่จางฝั่งขวา บางส่วนของ เขตอัครเมฆาค ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ตำบลบ้านหวด อำเภอจาง จังหวัดลำปาง เริ่มศึกษาตั้งแต่เดือนพฤษภาคม-กันยายน ๒๕๓๑ โดยการสำรวจแจกนับไม้ไผ่ในป่าเบญจพรรณพื้นที่ ๑๕๑.๓๒ ตร.กม. ด้วยการวางแปลงตัวอย่างขนาด ๑๐๐x๑๐๐ เมตร จำนวน ๓๘ แปลง คิดเป็นพื้นที่ ๐.๒๙% ของพื้นที่ทั้งหมด และสำรวจปริมาณการใช้ไม้ไผ่และหน่อไม้ โดยการสังเกตและออกแบบสอบถามรายครัวที่มีอาชีพค้าไม้ไผ่และอุตสาหกรรมหน่อไม้

ผลการศึกษา พบไม้ไผ่ ๗ ชนิดได้แก่ ไผ่ไร่ ไผ่ชาง ไผ่บง ไผ่ข้าวหลาม ไผ่สีเฒ่า ไผ่สีดอและไผ่ปล้องยาว จำนวน ๖.๑๘, ๕.๐๕, ๒.๕๐, ๐.๖๕, ๐.๒๗, ๐.๐๘ และ ๐.๐๓ ล้านกม. ตามลำดับ คิดเป็นจำนวนรวมทั้งสิ้น ๑๔.๑๗ ล้านกม. มีจำนวนลำเป็น ๑๑๘.๑๗ ล้านลำ ลำตาย ๕๒.๕๓ ล้านลำ ลำเป็นยังจำแนกเป็นลำอายุ ๑-๒ ปี ๒๐.๘๑ ล้านลำ และลำอายุมากกว่า ๒ ปี ๙๐.๕๖ ล้านลำ

ทางด้านการใช้ประโยชน์ไม้ไผ่ พบว่า ไผ่ชางเป็นไม้ที่นิยมตัดมาใช้ประโยชน์มากที่สุด ทั้งเป็นลำและทำ เป็นไม้ตะถัน มีราษฎรจำนวน ๑๑๕ ไร่ที่รับจ้างขายหน่อไม้ไผ่ขายมีรายได้วันละ ๕๔ บาท คิดเป็นปีละ ๑๐,๑๖๘ บาท/คน ปริมาณไม้ไผ่ที่นำมาใช้ประโยชน์ ๑ ปี ๑,๒๐๕,๖๐๐ ลำ คิดเป็นมูลค่า ๒,๕๕๕,๒๐๐ บาท โดยไม้ไผ่ส่วน หนักนำไปใช้ทำรั้วบ้าน ใช้ในอุตสาหกรรมไม้เสียบลูกชิ้น ไม้หนุสะเดาะ ไม้จิ้มฟัน ตะเกียบ และทำรูป และไม้ไผ่ที่แห้งแล้วนำไปใช้เป็นเชื้อเพลิงในโรงงานอุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผา ซึ่งมีจำนวนมากในจังหวัดลำปาง

การใช้ประโยชน์หน่อไม้ มีผู้เข้าไปซุกหน่อไม้ ๕๕ ราย ในช่วงเดือนมิถุนายน-กันยายน โดยซุกได้ประมาณ วันละ ๑๕ กก./คน มีรายได้เฉลี่ย ๓๐ บาท/วัน ปริมาณหน่อไม้ที่นำออกมาทั้งปีคิด ๑๑๑,๐๐๐ กก. คิดเป็นมูลค่า ๓๕๒,๐๐๐ บาท ซึ่งนำมาทำเป็นหน่อไม้ดอง ๑๒๕,๐๐๐ กก. คิดเป็นมูลค่า ๒๓๒,๕๐๐ บาท

คำนำ

ไผ่เป็นทรัพยากรป่าไม้ที่สำคัญและมี ประโยชน์ต่อคนไทยแทบทุกครัวเรือนใน ชนบท ทุกส่วนของลำดั้นไม่ว่าจะเป็น หน่อไม้หรือลำไม้ไผ่ ล้วนถูกนำมาใช้ ประโยชน์อย่างกว้างขวาง หน่อไม้มันนอกจาก จะใช้บริโภคเป็นอาหารหลักในฤดูฝนแล้ว ยังทำเป็นอุตสาหกรรมหน่อไม้ดอง ลำไม้ไผ่ นอกจากจะใช้ในการก่อสร้างแล้วยังใช้ เป็นเชื้อเพลิงในอุตสาหกรรมเครื่องปั้น-

ดินเผา ใช้ทำไม้จิ้มฟัน ไม้เสียบลูกชิ้น ไม้ ทำหนุสะเดาะ ความต้องการใช้ไม้ไผ่เป็น ปริมาณมากเช่นนี้ทำให้ไม้ไผ่ถูกนำออกมา ใช้ประโยชน์มากจนอาจเกินกำลังผลิตของ ไม้ไผ่ได้ การศึกษาครั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทาง ในการจัดการป่าไม้ที่ถูกต้องและมีประ- สติภาพ เพื่อให้ไม้ไผ่ไว้ใช้ประโยชน์ได้ มากเพียงพอและยาวนานตลอดไป

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๔ ประการคือ

๑. เพื่อทราบปริมาณไม้ไผ่แต่ละชนิดในป่า
๒. เพื่อทราบปริมาณความต้องการใช้ไม้ไผ่และหน่อไม้
๓. เพื่อหาระยะเวลาและช่วงเวลาของการใช้ไม้ไผ่ในพื้นที่ดำเนินการ
๔. เพื่อทราบมูลค่าของไม้ไผ่และ

หน่อไม้ที่นำมาใช้ประโยชน์ในแต่ละปี

ทั้งนี้ศึกษาเฉพาะป่าแม่จางฝั่งขวา เขตเตอร์แม่หวดบางส่วน ยกเว้นคอม-พาร์ทเมนท์ที่ ๑, ๔, ๘, ๑๕, ๒๐, ๒๒ และ ๒๖ ระยะเวลาการศึกษาตั้งแต่เดือนพฤษภาคม-กันยายน ๒๕๓๑ รวมระยะเวลา ๔ เดือน โดยประชากรที่ศึกษาเป็นราษฎรบ้านห้วยทาก บ้านปางหละ และบ้านแม่พร้าว อำเภอจาง จังหวัดลำปาง

อุปกรณ์และวิธีการ

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งต้องการข้อมูลพื้นฐานด้านต่าง ๆ คือ ปริมาณไม้ไผ่ในป่า ความต้องการใช้ไม้ไผ่ การบริโภคหน่อไม้ และมูลค่าไม้ไผ่และหน่อไม้ที่นำมาใช้ประโยชน์ จำเป็นต้องใช้วิธีการศึกษา ทั้งการสำรวจแจกนับไม้ในป่าและการใช้แบบสอบถาม

การสำรวจแจกนับไม้ไผ่ในป่า

เนื่องจากไม้ไผ่ในป่าท้องถิ่นที่ศึกษานี้ ขึ้นปะปนอยู่กับป่าธรรมชาติและในสวนป่า การหาพื้นที่ไม้ไผ่จึงทำได้ยาก เนื่องจากไม้ไผ่เป็นไม้พื้นล่างและขึ้นปะปนกันอยู่ในป่าเบญจพรรณ จึงต้องอาศัยการหาพื้นที่ป่าเบญจพรรณ แล้วจึงไปวางแปลงสุ่มตัวอย่างลงในพื้นที่นั้น

๑. หาพื้นที่ป่าเบญจพรรณในเขตเตอร์แม่หวด โดยอาศัยข้อมูลการจำแนกชนิดป่าจากการแปลภาพถ่ายทางอากาศ มาตรา-

ส่วน ๑ : ๑๕,๐๐๐ ของฝ่ายป่าสาธิต กองจัดการป่าไม้

๒. คำนวณหาพื้นที่ที่ต้องการสำรวจ โดยใช้เปอร์เซ็นต์การสำรวจ ๐.๒% จากพื้นที่ป่าเบญจพรรณ

๓. วางแปลงตัวอย่างขนาด ๐.๑๑ กม.^๒ (๑๐๐×๑๐๐ ม.^๒) กระจายทั่วไปในพื้นที่ป่าเบญจพรรณที่ปรากฏในแผนที่ ทัศนทางและระยะทางของแต่ละแปลงในแผนที่แล้วนำมาคำนวณเป็นระยะทางภาคพื้นดิน ว่าห่างจากจุดเริ่มต้นเท่าใด

๔. หากจุดเริ่มต้นในภาคพื้นดินแล้ววางแปลงขนาด ๑๐๐×๑๐๐ ม.^๒ ลงในพื้นที่ป่า

๕. สำรวจไม้ไผ่ในแต่ละแปลงโดยนับไม้ไผ่ทุกกอ ทุกลำ และหน่อไม้ที่อยู่ใบแปลงโดยแยกชนิด บันทึกข้อมูลลงในแบบสำรวจที่ ๑

๖. คำนวณหาปริมาณไม้ไผ่แต่ละชนิดในพื้นที่ทำการสำรวจ แล้วคำนวณหาปริมาณไม้ไผ่ทั้งหมดแต่ละชนิด โดยใช้สูตร

$$\text{ปริมาณไม้ไผ่ทั้งหมดแต่ละชนิด} = \frac{\text{ปริมาณไม้ไผ่แต่ละชนิดที่สำรวจได้} \times \text{พื้นที่ทั้งหมด}}{\text{พื้นที่แปลงตัวอย่างทั้งหมด}}$$

การสำรวจโดยการออกแบบสอบถาม

๑. สำรวจปริมาณการใช้ไม้ไผ่เป็นถ้ำ และเป็นซีก โดยการออกแบบสอบถามราษฎรที่มีอาชีพตัดไม้ไผ่ขายและผู้ขายไม้

ในบ้านห้วยทาก บ้านปางหะ และบ้านแม่พร้าว บันทึกข้อมูลลงในแบบสำรวจที่ ๒

๒. สำรวจปริมาณการใช้หน่อไม้จากราษฎรที่มีอาชีพหุงหน่อไม้ขายและผู้รับซื้อหน่อไม้ ทั้งหน่อไม้สด และหน่อไม้ดอง บันทึกข้อมูลลงในแบบสำรวจที่ ๓ และแบบสำรวจที่ ๔

๓. คำนวณหาปริมาณและมูลค่าการใช้ไม้ไผ่ (เป็นถ้ำ) หน่อไม้และหน่อไม้ดอง

ผลการศึกษา

การสำรวจแก่นไม้ไผ่ในป่า

การสำรวจแก่นไม้ไผ่ในเดือนพฤษภาคม-กรกฎาคม ๒๕๓๑ พบว่าพื้นที่ที่สำรวจส่วนใหญ่เป็นเนินเขา ดินส่วนใหญ่เป็นดิน loamy clay พบหินปูนบ้างเป็นบางแห่ง ไม้ที่พบได้แก่ สัก แดง ประดู่ มะค่าโมง ตะแบก กระจับปี่ เห็ดแดง รกฟ้า

ตะคร้อ ฯลฯ ซึ่งเป็นไม้ที่พบทั่วไปในป่าเบญจพรรณ ส่วนไม้ไผ่ที่พบขึ้นอยู่ได้แก่ ไผ่ไร่ ไผ่ซาง ไผ่บง ไผ่ข้าวหลาม ไผ่เสียว ไผ่ไถ่ล่อ และไผ่ปล้องยาว ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ ๑ และตารางที่ ๒

Table 1. Species clumps, and culms of invented bamboos (unit : million)

No	Species	Clump	Culm				
			Total	Living	Dead	1-2 yr old	> 2 yr old
๑. ไร่	: Phai Rai	6.18	39.88	22.84	17.05	8.69	14.15
๒. ซาง	: Phai Sang	5.05	47.50	27.02	20.44	9.11	17.91
๓. บง	: Phai Bong	2.50	16.18	9.56	6.62	2.12	7.44
๔. ข้าวหลาม	: Phai Khao Laam	0.65	7.22	0.88	6.34	0.63	0.25
๕. เสียว	: Phai Haen	0.27	2.07	0.03	2.04	—	0.03
๖. ไถ่ล่อ	: Phai Lai Lo	0.09	1.11	0.74	0.37	0.22	0.52
๗. ปล้องยาว	: Phai Plong Yao	0.05	0.21	0.16	0.06	0.04	0.12
Total		14.77	114.16	61.23	52.93	20.81	40.42

จากตารางที่ ๑ และ ๒ จะเห็นได้ว่า ไม้ไร่เป็นไม้ที่พบมากที่สุด (มีจำนวนกอมากที่สุด) แต่ไม้ซางเป็นไม้ที่มีจำนวนลำไม้ไร่ ทั้งลำเป็น ลำตาย และลำที่มีอายุมากกว่า ๒ ปี และมีเปอร์เซ็นต์ลำตายมากที่สุด แสดงว่าไม้ซางเป็นไม้ที่ถูกตัดมาใช้ประโยชน์มากที่สุดคือ ๓๘.๖๒% รองลงมาได้แก่ ไม้ไร่ ๓๒.๒๒% ไม้ซาง ๑๒.๕๓% และไม้ข้าวหลาม ๑๑.๕๘% ตามลำดับ

เนื่องจากใช้พื้นที่ป่าเบญจพรรณเป็นตัวแทนของพื้นที่ป่าไม้ในการหาปริมาณไม้ไร่ จากการสำรวจพบว่าแปลงตัวอย่างที่วางไว้ทุกแปลงมีไม้ไผ่ขึ้นอยู่อย่างหนาแน่น อาจเป็นไปได้ว่าบริเวณที่มีไม้ไผ่ขึ้นอยู่น้อยหรือไม่มีไม้ไผ่ขึ้นอยู่เลย ไม่ถูกสุ่มเป็นตัวอย่าง ทำให้ค่าที่ได้จากการคำนวณตามสูตรไม่สามารถเป็นตัวแทนไม้ไร่ทั้งป่าได้ แต่ทำให้ทราบว่ามีไม้ไผ่ชนิดใดขึ้นอยู่บ้าง และมีการตัดเอาไม้ไผ่ชนิดใดมาใช้ประโยชน์บ้าง

การใช้ประโยชน์ไม้ไผ่

การศึกษาการใช้ไม้ไผ่โดยออกแบบสอบถามและสังเกตการ พบว่ามีราษฎร ๑๑๕ คน ทำอาชีพตัดไม้ไผ่ขายโดยรับจ้าง นายทุนอีกที เมื่อตัดและแปรรูป^๕แล้วก็จะขายให้กับนายทุนผู้ซึ่งเป็นเจ้าของรถ โดย

ในคอนเข้านายทุนจะจับรถบรรทุก ๔ ล้อ หรือ ๖ ล้อนำราษฎรจำนวน ๑๘-๒๐ คน เข้าไปเฝ้าบริเวณที่มีไม้ไผ่มากและมีขนาดลำโตซึ่งได้แก่บริเวณริมห้วยต่าง ๆ และจอดรถคอยอยู่จนกระทั่งได้ไม้เต็มรถจึงจะออกจากป่าซึ่งก็เป็นเวลาเย็นพอดี รวมเวลาที่เข้าไปทำงานแต่ละวันประมาณวันละ ๘ ชั่วโมง บริเวณห้วยต่าง ๆ ที่เข้าไปตัดไม้ไผ่ (ตารางที่ ๓)

การจำหน่ายไม้ไผ่นั้นมีทั้งจำหน่ายเป็นลำและทำเป็นไม้สะพานขายเป็นมัด ๆ ซึ่ง ๑ มัดใช้ไม้ไผ่ ๒ ลำ ซึ่งมีขนาดลำยาวประมาณ ๓-๕ เมตร นำมาซอยและตัดเป็นซี่ โดยแต่ละลำจะซอยได้ประมาณ ๘-๑๐ ซี่ (ตามยาว) และทอนเป็นท่อนสั้น ๆ ยาว ประมาณ ๑.๕, ๒ และ ๔ เมตร แต่จะนิยมทำขนาด ๑.๕ และ ๒ เมตรมากกว่า ๑ มัดประกอบด้วย ๕๐ ซี่ ในการจำหน่ายจะนิยมจำหน่ายในรูปของไม้สะพานมากกว่า ส่วนการตัดไม้ไผ่นั้นขนาดความยาวของลำจะไม่จำกัดขึ้นอยู่กับความยาวของลำไผ่กอนั้น ๆ กิ่งตัดยาวที่สุดเท่าที่จะตัดได้ เมื่อตัดแล้วจะแปรรูปเป็นไม้สะพานตรงบริเวณที่ตัดเลข โดยเฉลี่ยแล้วในวันหนึ่ง ๆ จะได้ประมาณคนละ ๑๘ มัด โดยทำงานสัปดาห์ละ ๕ วัน (จันทร์-ศุกร์) เนื่องจากเสาร์-อาทิตย์เจ้าของรถจะหยุด

^๕การแปรรูปไม้ไผ่จะทำเป็นซี่ ๆ ยาวประมาณ ๑.๕-๒.๐ เมตร หรือ ๔.๐ เมตร แล้วมีควมกันมัดละ ๕๐ ซี่ เรียกว่าไม้สะพาน ซึ่งสะดวกในการนำมาใช้ประโยชน์บางอย่าง เช่น ทำรั้ว

Table 3. Culm harvesters from various villages

No.	Village	Number
1	ห้วยตาก : Huay Taak	38
2	ห้วยหลวง : Huay Luang	20
3	ห้วยแม่พร้าว : Huay Mae Prao	17
4	ห้วยแม่หวด : Huay Mae Hwad	13
5	ห้วยแม่หละ : Huay Mae La	10
6	ห้วยเตี : Huay Tao	3
7	ห้วยแม่โป่ง : Huay Mae Pong	2
8	ห้วยเทียน : Huay Hian	2
9	ห้วยแมก : Huay Mag	1
Total		175

พักผ่อนดูโทรทัศน์รายการมวยไทย หรือ บางครั้งอาจมีธุระหรือเจ็บป่วยก็หยุดทำงาน โดยเฉลี่ยจะทำงานเดือนละ ๑๖ วัน คิดเป็นปีละ = $๑๖ \times ๑๒ = ๑๙๒$ วัน

ราษฎรผู้รับจ้างตัดไม้ไผ่นั้นจะมีรายได้เท่าใดขึ้นอยู่กับปริมาณไม้ไผ่ที่ตัดได้คิดเป็นค่าจ้างตัดมัดละ ๓ บาท ในหนึ่งวันจะตัดได้ประมาณ ๑๘ มัด ดังนั้นราษฎรจะมีรายได้วันละ $๑๘ \times ๓ = ๕๔$ บาท มีรายได้ปีละ = $๑๙๒ \times ๕๔ = ๑๐,๓๖๘$ บาท/คน โดยรายได้ก็นำไปใช้จ่ายในชีวิตประจำวันของครอบครัวทั้งสิ้น

ดังนั้น ปริมาณไม้ไผ่ที่นำมาใช้ประโยชน์ใน ๑ ปี

$$= ๑๘ \times ๑๙๒$$

$$= ๓,๔๕๖ \text{ มัด/ปี/คน}$$

มีผู้เข้าไปตัดไม้ไผ่ ๑๗๕ ราย

ดังนั้น ปริมาณไม้ไผ่ที่นำมาใช้ประโยชน์ใน ๑ ปี

$$= ๓,๔๕๖ \times ๑๗๕$$

$$= ๖๐๔,๘๐๐ \text{ มัด/ปี}$$

เนื่องจากไม้ไผ่ ๒ ลำสามารถตัดทอน

ได้ไม้สะตาว ๑ มัด

ดังนั้น ปริมาณไม้ไผ่เป็นลำที่นำมาใช้

ประโยชน์ใน ๑ ปี

$$= ๖๐๔,๘๐๐ \times ๒$$

$$= ๑,๒๐๙,๖๐๐ \text{ ลำ}$$

เนื่องจากนายทุนจ้างราษฎรตัดแปรรูปไม้ไผ่มัดละ ๓ บาท แต่นำมาจำหน่ายมัดละ ๔ บาทให้กับผู้มาซื้อถึงที่ ซึ่งส่วนใหญ่มักจะมีผู้มารับซื้อถึงที่มากกว่าขนส่งไปจำหน่ายที่อื่น ดังนั้นคิดเป็นมูลค่าไม้ไผ่ที่นำมาใช้ประโยชน์ในแต่ละปี คือ

มูลค่าไม้ไผ่ที่นำมาใช้ประโยชน์ใน ๑ ปี

$$= ๖๐๔,๘๐๐ \times ๔ \text{ บาท}$$

$$= ๒,๔๑๙,๒๐๐ \text{ บาท}$$

ส่วนการขนส่งไม้ไผ่ไปจำหน่ายที่อื่น ๆ นั้นจะจำหน่ายมัดละ ๕-๖ บาท ซึ่งใน

แต่ละวันจะรับซื้อไม้ไผ่ประมาณ ๓๖๐ มัด หรือมากกว่านี้แล้วแต่ว่าผู้รับจ้างจะตัดได้เท่าไร (ในแต่ละเที่ยวบรรทุกคนเข้าไปประมาณ ๒๐ คน ตัดได้คนละ ๑๘ มัด จึงรับซื้อได้เท่ากับ $๑๘ \times ๒๐ = ๓๖๐$ มัด) หากมากกว่านี้ก็รับซื้อทั้งหมด ส่วนการจำหน่ายนั้นแต่ละวันจะจำหน่ายประมาณ ๑๐๐ มัด หรือมากกว่านี้ ซึ่งผู้รับซื้อโดยมากจะมาซื้อถึงที่ และเป็นคนต่างถิ่น เช่น พะเยา เชียงราย โดยจะมาติดต่อกับนายทุน และนำเงินมามัดจำไว้เป็นค่าจ้าง และรับซื้อไม้จำกัดจำนวน

ในด้านการใช้ประโยชน์ไม้ไผ่นั้น ราษฎรนิยมใช้ไม้สละบดทำรั้วบ้าน ส่วนการจักสานนั้นไม้ได้ทำเป็นอุตสาหกรรม แต่ใช้ในครัวเรือน เช่น ตะกร้า กระบุง กระด้ง หวดนึ่งข้าวเหนียว เป็นต้น สำหรับผู้รับซื้อรายใหญ่มักซื้อเพื่อนำไปใช้ในอุตสาหกรรมต่าง ๆ เช่น ฐูป ตะเกียบ ไม้เสียบลูกชิ้น ไม้ทำหุสตะเต้ ไม้จิ้มฟัน เป็นต้น โดยรับซื้อไม้ไผ่ที่ตัดเป็นท่อน ๆ ละ ๓๐-๕๐ ซม.

การใช้ประโยชน์ไม้ไผ่เป็นจำนวนมาก อีกวิธีหนึ่งคือ การใช้เป็นเชื้อเพลิงในโรงงาน ทำด้วยซามและอุปกรณ์เซรามิก ซึ่งมีจำนวนมากในจังหวัดลำปาง ซึ่งใช้ไม้ไผ่จากที่ต่าง ๆ ทั้งในลำปางและจังหวัดใกล้เคียง โดยใช้ไม้ไผ่ที่แห้งแล้ว

การใช้ประโยชน์หน่อไม้

จากการศึกษาโดยการสัมภาษณ์และ

สังเกตการ พบว่ามีราษฎรที่มีอาชีพขุดหน่อไม้ในป่าเม่งาวฝั่งขวา เซกเคอร์แม่หวด ในช่วงเดือนพฤษภาคม-กันยายน ๒๕๓๑ จำนวน ๕๕ ราย เป็นราษฎรอำเภอจาง ๘๑ ราย (๘๕.๒๖%) และอำเภออื่น ๆ ๑๔ ราย (๑๔.๗๔%) (ตารางที่ ๔)

ช่วงระยะเวลาที่เข้าไปขุดหน่อไม้เริ่มตั้งแต่ต้นฤดูฝนถึงปลายฤดูฝนคือ ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม-ตุลาคม แต่ส่วนใหญ่แล้วราษฎรจำนวนมากจะเข้าไปในเดือนมิถุนายน-กันยายน เนื่องจากต้นฤดูมีหน่อไม้น้อย และช่วงปลายฤดูฝนจนถึงฤดูหนาวมีหน่อไม้ไม่กี่ชนิดคือไผ่ไร่ และไผ่ข้าวหลามเท่านั้น ดังนั้นช่วงระยะเวลาที่จะขุดเอาหน่อไม้เป็นปริมาณมากมีประมาณ ๔ เดือนเท่านั้น (มิ.ย.-ก.ย.)

การเข้าไปขุดหน่อไม้ นั้น ตอนเช้าจะเข้าไปในป่าและตอนบ่ายจะนำหน่อไม้ออกมา ซึ่งในวันหนึ่ง ๆ จะขุดได้ปริมาณคนละ ๑๕ กก. หน่อไม้ที่ขุดได้นี้ส่วนหนึ่งจะเก็บไว้บริโภคเองในครอบครัว และอีกส่วนหนึ่งเพื่อการจำหน่าย ในช่วงต้นฤดูหน่อไม้มีน้อยราคาจะสูงมาก โดยมีพ่อค้ามารับซื้อถึงที่ กก.ละ ๓ บาท เมื่อถึงกลางฤดูหน่อไม้มีจำนวนมาก และพ่อค้าก็รับซื้อราคาต่ำมากเพียง กก.ละ ๑.๐๐-๑.๕๐ บาท เท่านั้น ราษฎรจึงขายให้พ่อค้าบ้างและขายปลีกเองบ้างที่ปากทางเข้าป่าหรือริมถนนใหญ่จะขายได้ราคาประมาณ ๒.๐๐-๒.๕๐ บาท โดยเฉลี่ยแล้วจะขายได้ กก.ละ ๒

Table 4. Shoot harvesters from various village and districts

District	Village	Number	Percent
Ngao	ปางทะละ : Pang La	55	36.84
	ห้วยทาบก : Huay Taak	30	31.57
	แม่พร้าว : Mae Prao	8	8.42
	บ้านทุ่ง : Ban Toong	3	3.16
	น้ำจี้ : Nam Cham	4	4.21
	ปังกอก : Pong Kog	1	1.05
	Sub-total	81	85.26
Mae Tha	แม่ทะ : Mae Tha	11	11.55
Muang	ทุ่งไผ่ : Toong Fai	2	2.10
	ท่าส้มป้อย : Tha Som Poy	1	1.05
	Sub-total	14	14.74
Grand total		95	100

บาท ดังนั้นในแต่ละวันจะมีรายได้

$$= ๑๕ \times ๒ = ๓๐ \text{ บาท}$$

ในปีหนึ่ง ๆ จะนำหน่อไม้มาขาย ๔ เดือน หรือ ๑๒๐ วัน

ราษฎรจะมีรายได้

$$= ๓๐ \times ๑๒๐ \text{ บาท}$$

$$= ๓,๖๐๐ \text{ บาท/ปี}$$

มีราษฎรจำนวน ๕๕ รายที่ประกอบอาชีพปลูกหน่อไม้ขาย ดังนั้นในแต่ละปีคิดเป็นมูลค่าหน่อไม้

$$= ๓,๖๐๐ \times ๕๕$$

$$= ๓๙๒,๐๐๐ \text{ บาท}$$

หรือคิดเป็นปริมาณไม้ไผ่ที่ขุดออกมาบริเวณแต่ละปี

$$= ๑๕ \times ๕๕ \times ๑๒๐$$

$$= ๑๗๑,๐๐๐ \text{ กก.}$$

ในช่วงกลางฤดูที่มีหน่อไม้มากเกินไป ความต้องการ หน่อไม้จะมีราคาถูกลงมาก ดังนั้น จึงมีอาชีพหนึ่งเกิดขึ้นคือ ทำการคองหน่อไม้ขาย

จากการสำรวจพบว่า มีผู้ทำอาชีพคองหน่อไม้ขาย ๑๕ ราย ผู้คองหน่อไม้โดยมากแล้วจะไม่ได้เข้าไปขุดหน่อไม้เอง แต่จะรับซื้ออีกที โดยรับซื้อ กก.ละ ๑.๐๐-๑.๑๐ บาท การคองโดยมากแล้วพ่อค้าคนกลางจะนำอุปกรณ์ในการคองมาให้ ซึ่งได้แก่ ไร่และเกลือ เมื่อคองแล้วก็ขายส่งให้พ่อค้าคนกลางในราคา กก.ละ ๑.๘๐ บาท ซึ่งพ่อค้าคนกลางจะขายส่งต่อไปในราคา กก.ละ ๒.๐๐ บาท

ช่วงเวลาในการคองคือประมาณเดือน มิถุนายน-กรกฎาคม เป็นช่วงเวลา ๑ เดือน

เต็ม ส่วนการขายก็ทำวันขายวันจะไม่ทิ้ง
ไว้นาน โดยเมื่อได้มากพอแล้วพ่อค้าคนกลาง
ก็จะมารับซื้อไปที่หนึ่ง ในแต่ละครั้งประมาณ
๔.๓ โถง ๆ ละ ๑๐๐ กก. คิดเป็น ๔๓๐
กก./ครั้ง

คิดเป็นมูลค่า = $๔๓๐ \times ๑.๘๐ = ๗๗๔$
บาท

ในหนึ่งสัปดาห์ผลผลิตแล้วจะขาย ๕
ครั้ง ดังนั้นใน ๑ เดือนจะทำขาย = ๕×๔
= ๒๐ ครั้ง

ดังนั้นคิดเป็นมูลค่าการจำหน่าย เดือนละ
= ๗๗๔×๒๐

= ๑๕,๔๘๐ บาท .....(๑)

แต่ในระยะเวลา ๑ ปี ต้องหน่อไม้ขาย
เพียง ๑ เดือน และมีผู้ต้องหน่อไม้ ๑๕ ราย

∴ มูลค่าหน่อไม้ต้องใน ๑ ปี คือ

= $๑๕,๔๘๐ \times ๑๕$ บาท

= ๒๓๒,๒๐๐ บาท

ส่วนต้นทุนในการผลิตหน่อไม้ต้องนั้น
ได้แก่ ค่าหน่อไม้สด ค่าจ้างแรงงานปลูก
เปลือก ซอยและหั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ และค่า
จ้างทำความสะอาดโองและหน่อไม้ คิด
เป็นโองละ ๑๔๐ บาทดังนี้

๑ โองใช้หน่อไม้สดประมาณ ๘๐ กก.

= $๘๐ \times ๑.๑๐ = ๘๘$ บาท

ค่าจ้างแรงงาน = ๕๒ บาท

∴ ต้นทุนการผลิต = $๘๘ + ๕๒$

= ๑๔๐ บาท

จำหน่ายแต่ละครั้ง ๔.๓ โอง ใน
หนึ่งเดือนจำหน่าย ๒๐ ครั้ง

∴ จำหน่ายทั้งสิ้น = ๔.๓×๒๐

= ๘๖ โอง

หรือ $๘๖ \times ๑๐๐ = ๘,๖๐๐$ กก.

คิดเป็นต้นทุนการผลิตประมาณ

= ๘๖×๑๔๐

= ๑๒,๐๔๐ บาท/ราย .....(๒)

จึงได้กำไร (๑)-(๒)

= $๑๕,๔๘๐ - ๑๒,๐๔๐$

= ๓,๔๔๐ บาท/ราย

ปริมาณการจำหน่ายหน่อไม้ต้องใน
รอบ ๑ ปี

= $๘,๖๐๐ \times ๑๕$

= ๑๒๙,๐๐๐ กก.

จะเห็นว่ามีราษฎรจำนวนมากที่มีอาชีพ
เกี่ยวข้องกับไม้ไผ่ มีการเข้าไปนำไม้ไผ่มา
ใช้ประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ มากมาย ซึ่ง
สามารถสรุปได้ดังตารางที่ ๕

Table 5. Quantity and value of bamboo culms and shoots harvested within 1 year

No	Type	Quantity	Value (Baht)
1	Culm (culm)	1,209,600	2,419,200
2	Shoot (Kg)	171,000	342,000
3	Pickle shoot (Kg)	129,000	232,200
		Total value	2,993,400

สรุป

การศึกษากาไรโซไซท์ไม้ไผ่ชุมชนที่อาศัยอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่จางฝั่งขวา บางส่วนของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่จางได้ดังนี้

๑. การสำรวจแจกนับไม้ไผ่ พบไม้ไผ่ ๗ ชนิด ๑๔.๗๗ ล้านกอ ได้แก่ ไม้ไร่ ไม้หาง ไม้บง ไม้ข้าวหลาม ไม้เสียว ไม้ไล่ล่อ และไม้ปล้องยาว จำนวน ๖.๑๘, ๕.๐๕, ๒.๕, ๐.๖๕, ๐.๒๗, ๐.๐๕ และ ๐.๐๓ ล้านกอ ตามลำดับ มีจำนวนลำเป็น ๖๑.๒๓ ล้านลำ ลำตาย ๕๒.๕๓ ล้านลำ ซึ่งลำเป็นจำนวนมากเป็นลำอายุ ๑-๒ ปี ๒๐.๘๑ ล้านลำ และลำอายุมากกว่า ๒ ปี ๔๐.๔๒ ล้านลำ

๒. การใช้ประโยชน์ไม้ไผ่ พบว่า ไม้หางเป็นไม้ที่ถูกตัดออกมาใช้ประโยชน์มากที่สุด โดยไม้ไผ่ที่นำมาใช้ประโยชน์ มีทั้งเป็นลำและแปรรูปเป็นไม้เสียบที่มีขนาด ๑.๕, ๒ และ ๔ เมตร มีราษฎรจำนวน ๑๗๕ ราย ที่มีอาชีพตัดไม้ไผ่ขาย โดยรับจ้างนายทุน มีรายได้วันละ ๕๔ บาท คิดเป็นปีละ ๑๐,๓๖๘ บาท/คน รวมปริมาณ

ไม้ไผ่ที่นำมาใช้ประโยชน์ในหนึ่งปี ๑,๒๐๕,๖๐๐ ลำ คิดเป็นมูลค่า ๒,๔๑๕,๒๐๐ บาท ผู้รับซื้อไม้ไผ่ส่วนมากจะมารับซื้อถึงที่เพื่อนำไปทำรั้วบ้าน ใช้ในอุตสาหกรรมไม้เสียบลูกชิ้น ไม้ทอตะติ้ ไม้จิ้มฟัน ตะเกียบ และทำรูป และใช้ไม้ไผ่ที่แห้งแล้วเป็นเชื้อเพลิงในโรงงานอุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผา ซึ่งมีจำนวนมากในจังหวัดลำปาง

๓. การใช้ประโยชน์หน่อไม้ มีผู้เข้าไปขุดหน่อไม้จำนวน ๕๕ ราย โดยเข้าไปในช่วงเดือนมิถุนายนถึงกันยายน ขุดได้ประมาณวันละ ๑๕ กก./คน มีรายได้เฉลี่ย ๓๐ บาท/วัน คิดเป็นปริมาณหน่อไม้ที่นำออกมาใช้ทั้งปีคือ ๑๗๑,๐๐๐ กก. คิดเป็นมูลค่า ๓๔๒,๐๐๐ บาท ส่วนการทำหน่อไม้คองนั้น มีราษฎรจำนวน ๑๕ ราย มีอาชีพคองหน่อไม้ขายให้กับนายทุนในราคากิโลกรัมละ ๑.๘๐ บาท โดยนายทุนจะเป็นผู้นำไถงและเกลือมาให้ ในหนึ่งปีมีปริมาณหน่อไม้คองที่ทำออกจำหน่ายทั้งหมด ๑๒๕,๐๐๐ กก. คิดเป็นมูลค่า ๒๓๒,๒๐๐ บาท

เอกสารอ้างอิง

กองบรรณาธิการกลุ่มบัณฑิตอาสา. ๒๕๓๐.
ไม้และการปลูก. ห้างหุ้นส่วนจำกัด
รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, กรุงเทพฯ
๗๘ หน้า.

นิรนาม. ๒๕๒๔. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับ
เรื่องไม้ไผ่. เอกสารเผยแพร่ กรม
ส่งเสริมอุตสาหกรรม, กรุงเทพฯ. ๒๔
หน้า.

ฝ่ายวนวัฒนวิจัย. ๒๕๓๑. ไม้ไผ่. กอง
บำรุง กรมป่าไม้, กรุงเทพฯ ๔๔
หน้า.

ฝ่ายสำรวจทรัพยากรป่าไม้. ไม้ระพูปี.

แนวทางการสำรวจหาปริมาณไม้ไผ่.
กองจัดการป่าไม้ กรมป่าไม้, กรุงเทพฯ.
๘ หน้า.

สะอาด บุญเกิด. ๒๕๒๗. ไม้ไผ่บางชนิด
ในประเทศไทย. เอกสารทางวิชาการ.
ภาควิชาวนวัฒนวิทยา คณะวนศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
๔๖ หน้า.

สะอาด บุญเกิด. ๒๕๒๘. ไม้ไผ่บางชนิด
ในประเทศไทย. คณะวนศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
๑๘๘ หน้า.